

Mekteb-İ İdadiden Günümüze İzmir Atatürk Lisesi

İzmir Atatürk High School From Mekteb-I İdadi To Date

Melih Tinal*

ÖZET

Klasik dönem Osmanlı eğitim sistemi sıbyan mektepleri ile medreselerden oluşmaktaydı. 1839 tarihli Tanzimat Fermanıyla birlikte başlayan batılılaşma girişimleriyle birlikte modern anlamda eğitim kurumları olarak iptidai, rüşdiye, idadi, sultani ve darülfünun da Osmanlı eğitim sistemindeki yerini aldı. Kuruluşundaki adıyla İzmir Mekteb-i İdadisi, günümüzdeki adıyla İzmir Atatürk Lisesi de Tanzimat'ın açtığı yenileşme hareketlerinin eğitimdeki yansıması olarak 1886 yılında açılmış bir okuldur. Okulun 122 yıllık bir tarihe sahip olması, eğitim politikalarındaki değişimler ve gelişmelere bağlı olarak değişik adlarla anılmasına neden olmuş, sırasıyla; İzmir Mekteb-i İdadisi, İzmir Mekteb-i Sultanisi, İzmir Birinci Mekteb-i Sultanisi, İzmir (Erkek) Lisesi, İzmir Birinci Erkek Lisesi olarak anılan okul, 1942 yılında dönemin Cumhurbaşkanı İsmet İnönü'nün okulu ziyareti sonrasındaki isteğiyle İzmir Atatürk Lisesi adını almıştır.

Anahtar Kelimeler: İzmir, Eğitim, İzmir Atatürk Lisesi

ABSTRACT

The Ottoman education system of classical period consisted of traditional primary and theological schools. With the attempt of modernization beginning with 1839 *Tanzimat* Declaration, *iptidai*, *rüşdiye*, *idadi*, *sultani* and *darülfünun* as education institution in a modern sense also had a place in the Ottoman education system. Previously named as İzmir Mekteb-i İdadi, now called İzmir Atatürk High School, is a school opened in 1886 along with the reflection of reforming movements beginning with *Tanzimat* on education. Because the school has a history of 122 years, it has been remembered with different names along with the changes and developments in the education policies. The school named as İzmir Mekteb-i İdadi, İzmir Mekteb-i Sultanisi, İzmir Boy High School The First Boy High School respectively was named as İzmir Atatürk High School with the request of President İsmet İnönü after visiting the school.

Keywords: İzmir, Education, İzmir Atatürk High School

GİRİŞ

18. yüzyılda İstanbul'da birbiri ardına yaşanan iç karışıklıkların yabancıların can güvenliğini azaltması, uluslararası ticaretin aktörlerini başka bir Osmanlı kentinde yaşam arayışına yöneltti. Bu arayış, doğal zenginlikleri kadar güvenli bir limana da sahip olan İzmir'i 19. yüzyıl Osmanlı ticari yaşamında ön plana çıkardı.(Somar, 1944:2) Devamlı gelişmekte olan İngiliz pamuk endüstrisi için büyük bir hammadde deposu olan İzmir'in pamuk pazarı, 19. yüzyılda İngiliz ticaretinin İstanbul'dan İzmir'e kaymasında önemli rol oynayan bir diğer etkendi. Kendilerini *ekonomist gezgin* olarak gören John Galt gibi gezginler İzmir Limanı'ndaki gözlemleri sonucunda, İzmir'i her şeyden önce büyük bir ticari merkez olarak

görmüşlerdi.(Tinal, 1999: 1) İzmir ile hinderlandı arasında mal akımını hızlandırmak ve Osmanlı Devleti'ne ihraç edecekleri malları daha geniş bir alana kolaylıkla ulaştırabilmek amacıyla, başta İngiltere olmak üzere, bazı Avrupa ülkelerinin nakliye alanına yönlendirdikleri yatırımlar fiziki altyapıyı tamamlamıştı. Aynı dönemde Rumlar ve Ermenilerin bölgeyi ve Türk halkını yakından tanımaları nedeniyle Avrupalılar için önemli bir ortak haline gelmesi, gayrimüslim nüfusun ekonomik açıdan Türklerin önüne geçmesine neden olmuştu.(Kurmuş, 1992:15) Ticari faaliyetlerde ilerleme sağlayamayan Türkler eğitim ve kültür hayatında da azınlık ve yabancıardan geriydiler. İzmir'de gayrimüslim

* Melih Tinal, Dr., DEÜ Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Ens. İzmir. melih.tinal@deu.edu.tr

azınlık ve yabancıların sahip olduğu eğitim kurumları gerek nicelik, gerekse nitelik açısından Türk okullarına kıyasla oldukça gelişmiş bir yapıya sahipti.

Yüzyılın sonlarından itibaren İzmir'deki Türk kesimin sosyo-ekonomik ve kültürel yapısını geliştirmenin yanı sıra, günlük yaşam ve dünya ile ilgili gerekli bilgileri kazanmalarını sağlamak amacıyla eğitim alanında yeni gelişmeler yaşandı. Mekteb-i İdadinin açılışı ile Mekteb-i Sanayinin işlevine daha uygun bir binaya taşınması eğitimdeki gelişmelerin ilk habercileriydi. Şurası muhakkaktır ki eğitim alanında görülen hareketlenme Tanzimat Dönemi'nin getirdiği yenileşme sürecinin bir parçasıydı. Bu süreçte eğitim dinsel otoritenin tekelden kurtarılıp devlet otoritesinin denetimine alınmak istenmişti.(Alkan, 2008: 78) İlmiye, kalemiye, seyfiye sınıflarından seçilen kişilerin oluşturduğu ve Osmanlı topraklarında bilimin yaygınlaştırılması ile eğitim işlerinin bir düzene konulması adına kurulan *Meclis-i Maarif-i Muvakkat*'ı 1846'da Nafia Nezareti bünyesinde kurulan *Meclis-i Maarif-i Umumiye* izledi. Islahat Fermanı'nın önemli hedeflerinden biri eğitimin yaygınlaştırılarak gayrimüslimleri de kapsayacak biçimde genişletilmesiydi. Bu dönemin önemli gelişmelerinden birisi de gerçek anlamda bir eğitim bakanlığının temelini oluşturan *Maarif-i Umumiye Nezareti*'nin kuruluşuydu.(Bilim, 1984: 22-26) Osmanlı Devletinin çöküşünü engellemek ve kişilerin eğitim düzeylerini yükseltmenin yanında, eğitim aracılığı ile varılmak istenen diğer bir sonuç Osmanlı kimliğinin varolan, çok uluslu ve çok dinli yapısının benimsenmesini sağlamaktı.(Alkan, 2008: 96) 1869 tarihli *Maarif-i Umumiye Nizamnamesi* de siyasi birlik ve ortak kültür amaçları doğrultusunda hazırlanmış bir düzenlemeydi ve bu nizamnameye göre 4 yıllık rüşdiyelerden sonra, öğrenim süresi 3 yıl olan idadiler ile ortaöğrenimin üst basamağını oluşturacak sultanilerin açılması öngörülmüştü.(Özalp-Aydoğan, 1977: 9)

Kuruluşundan İzmir'in İşgaline: İzmir Mekteb-i İdadisi/Sultanisi

Osmanlı Devleti'nde ilk Mekteb-i Sultani 1 Eylül 1868'de açılan Galatasaray Sultanisi'dir. Galatasaray Sultanisi'ni, Maarif-i Umumiye Nizamnamesini takiben, 1873'de açılan Darüşşafaka izlemiştir.(Ergin, 1977:Cilt: 1-2 487) İzmir'de açılacak Mekteb-i Sultani'nin Karantina semtinde 18 bin liraya mal olan ve günümüzde Mithat Paşa Endüstri Meslek Lisesi olarak kullanılan binada 1876 yılında açılması

planlandıysa da yeterli sayıda öğrencinin bulunamaması okulun açılışını engellemiş, söz konusu bina 1891 yılında Mekteb-i Sanayiye devredilmiştir.(Hizmet, 16 Nisan 1307) 1884 yılında idadilerin yapımında ve öğretime açılmasında kullanılmak üzere yeni bir vergi toplanmasına başlandı. Bu vergi, aralarında İzmir'de bulunduğu birçok kentte mekteb-i idadilerin kurulmasını sağladı. İdadî açılan kentler arasında Selanik, Konya, Ankara, Üsküp, Adana, Gümülcine, Manisa, Bitlis, Muş, Kastamonu, İzmit ve Sivas bulunmaktaydı.(Tinal, 1999: 14-15)

İzmir Mekteb-i İdadisi, 23 Temmuz 1886 tarihinde, aralarında İzmir'in ileri gelenlerinin de bulunduğu geniş bir halk kitlesinin katılımıyla yapılan törenler sonrasında açıldı.(Beyru, 2000: 303) Konak Meydanı'ndaki Vilayet Konağına bitişik olan bir binada öğretime başlayan okulla ilgili Aydın Vilayet Salnamesi'nde şu açıklama yer almaktadır: "*Saye-i Maarifvaye-i hazret-i padişahı da, işbu Mekteb-i İdadî üçyüziki senesi Şehr-i Temmuzunda küşad olunmuş ve alman şakirdanın iktidarları birinci ve ikinci ve üçüncü sınıfların teşkiline kafi görünmekle dördüncü ve beşinci sene sınıfları henüz teşkil edilememiş ve birinci sene şakirdanın adedi ziyade olmak mülabesesiyle iki şubeye taksim olunmuştur. Mektebin programı usul-i cedide üzere gayetle mükemmel ve muntazam olub mevcut şakirdanın tahsilleri dahi şayan-ı tahsin derecededir*"(Aydın Vilâyet Salnamesi, 1303(R): 88)

İlk müdürünün Abdurrahman Efendi olduğu İzmir Mekteb-i İdadisi'nin ilk yılındaki eğitim kadrosu ve okutulan dersler şöyle idi: Mehmet Sait Efendi: Arabî, Coğrafya-i Umumi, Hesab. Nevzat Efendi: Lisan-ı Osmanî. Halid Bey: Lisan-ı Fransuvî. Mahmud Esad Efendi: Hesab, Hendese, Mebadi-i Tarih-i Tabîî, Tabakat-ül Arz. Konçıyan Efendi: Resim. Hafız Sabri Efendi: Arabî, Farişî, Tarih-i Osmanî, Coğrafya, Hesab, Hendese, Hüsn-ü Hatt. Şerif Efendi: Hüsn-ü Hatt.(Aydın Vilâyet Salnamesi, 1303(R): 89; Yücel, 1994: 499) Okulun ilk yıllarında Fransızca Öğretmenliği görevini yürüten Halit Ziya Uşaklıgil, *Kırk Yıl* adlı eserinde müdür Abdurrahman Hilmi Efendi ve okuldaki öğretmen-öğrenci ilişkileriyle ilgili şu bilgileri vermektedir: "*Bu adam okulu yaptırmaktan başlayarak öğretim kolunu oluşturmuş, adım adım önünde açılacak noktaları, her türlü zorlukları ve zahmetleri sabırla, direnişle, birer birer yine yine aşmış; sonunda okulu beş yıllıktan yedi yıllığa, salt gündüzlükten yatılılığa çıkarmıştı. Karşısında*

eski düzene taraflı olanlarla, hemen bütün kentin kamuoyunu arkalarına takan eski hocalar türlü engellemeler ortaya çıkarırlarken, o bir an bile yılgınlık göstermemiş ve okulu benzerleri arasında en yüksek öğretim kurulu düzeyine yükseltmiştir... Öğrenciler hocaları ile hem düşünce, hem duyguca birbirlerine yakındı. Hocalar öğrencilere karşı birer ağabey gibi bağlıydı. Birçok yıllar geçtikten sonra öğrencilerimizden kimini İttihat ve Terakki Hükümetinin Bakan ve Meclis Başkanı-Halil Bey-, kimini Cumhuriyet döneminin Bayındırlık Bakanlığı Müsteşarı-Rıza Bey- olarak gördük”(Uşaklıgil, 1987: 283-284)

İzmir Mekteb-i İdadisi 1886 yılında açıldığında yalnızca nehari (gündüzlü) olarak hizmet vermeye başlamıştı. İzmir çevresinde yaşayıp, idadilerin açılmasıyla ilgili 1884 yılında yürürlüğe konan vergiyi ödedikleri halde çocuklarını İdadide okutamayan ailelerin varlığı hoşnutsuzluk yaratmaktaydı. Okulun yatılı hale getirilmesi amacıyla Menemen, Bergama, Çeşme, Urla, Tire ve Ödemiş halkı 17 Aralık 1887 tarihli ortak bir dilekçeyle isteklerini İstanbul'a bildirdiler. (BOA, İrade Kataloğu, Meclis-i Mahsus, No: 4199) Başkentten gelen olumlu yanıt üzerine kurulan komisyonun çalışmaları sonucunda İzmir Mekteb-i İdadisi 1889 yılı Ocak ayında 75 yatak kapasite ile yatılı olarak da hizmet vermeye başladı.(Hizmet, 7 Ocak 1889)

İzmir Mekteb-i İdadisi'nin kurulduğu dönemde, öğrencilerin başarı durumları Osmanlı eğitim sisteminin getirdiği düzenlemelere bağlı olarak eğitim-öğretim yılı sonunda yapılan sınavlarla ölçülüyordu. Hizmet Gazetesi'nin 8 Haziran 1887 tarihli nüshasında yıl sonu sınavları ile ilgili olarak şu açıklamalara yer verilmişti: “Mekteb-i İdadi talebesinin geçen Çarşamba günü üçüncü senesi tabakat-ül arzdan, ikinci senesi hendeseden, birinci senesi hesabdan ve Cumartesi günü üçüncü senesi coğrafyadan, ikinci senesi farsiden, birinci senesi lisan-ı osmaniden imtihan olmuşlar ve şakirdan az bir müddet zarfında peyda ettikleri malumat ile mazhar-ı tahsin görülmüşlerdir.”(Hizmet, 8 Haziran 1887) Yıl sonu sınavlarının bitiminden sonra ödül dağıtım törenleri yapılmaktaydı. Yapılan törenlerde okul binası süsleniyor, törene başta Vali olmak üzere; idari ve askeri erkân davet ediliyordu. 1887 yılında İzmir Mekteb-i İdadisi'nde gerçekleştirilen ilk ödül dağıtım törenine gelen davetli sayısı 400 civarındaydı.(Hizmet, 23 Temmuz 1887) Zaman zaman İzmir basınına da yansıyan ödül törenleri yıllara göre mezun sayısı hakkında bilgiler vermektedir. Buna göre

1883 yılında 10, 1894 yılında 11, 1895 yılında 11, 1896 yılında 12, 1903 yılında 33, öğrenci mezun olmuştur. (Tınal, 1999: s.36) Eğitim-öğretim yılı sonlarında okul gezilerine çıkılır ve bu gezilerde çeşitli sportif faaliyetler gerçekleştirilirdi. 1902 yılında Buca'ya yapılan geziye Mekteb-i İdadi öğrenci ve yöneticileriyle birlikte Sanayi Mektebi Müdürü Mehmet Bey ve bu okulun müzik takımı da katılmıştı. Grubu Buca'da Rum Mektebi öğretmen ve öğrencileri karşıladı.(Ahenk, 15 Mayıs 1902) Bu tip karşılımlar ve birlikte gerçekleştirilen sportif etkinlikler Osmanlı vatandaşlığı düşüncesini pekiştirmek için düzenleniyordu.

1901 yılında okul programlarına bölgelerin özelliklerine göre ziraat, ticaret ve sanayi dersleri okutulması karara bağlandı.(Ergin, 1977: Cilt: 1-2 841) Batı Anadolu Bölgesi'nin önemli bir ticari ve tarımsal faaliyet merkezi olan İzmir'de de Mekteb-i İdadi bünyesinde 7600 kuruş masraf ile ziraat ve ticaret şubeleri oluşturuldu.(BOA, İrade-i Maarif, Genel No: 564, Hususi No: 7) 1902 yılında ise emtiya-i ticariye, coğrafya-i sınaî ve ticarî, usul-ü muhasebe ve sanayi makineleri dersleri de öğretim programına dahil edildi.(Ahenk, 19 Kasım 1902)

İzmir Mekteb-i İdadisinin kuruluşunda yabancı dil olarak Fransızca belirlenmişti.(Beyru, 2000: 303) 19. yüzyılın sonlarına doğru İngiltere'nin Türkiye üzerindeki ekonomik ve politik etkisi artarken Fransa'nın etkisi azalmaya başladı. Gerek İngiliz deniz ticaret ağının etkisiyle İngilizcenin *lisan-ı umumi-i bahriyun* olarak ön plana çıkması(Hizmet, 12 Şubat 1887), gerekse Osmanlı topraklarındaki İngiliz tüccarların faaliyetlerinde aracı olarak karşımıza çıkan Rumların ticaret kenti İzmir'de nüfus olarak önemli bir orana ulaşması, İngilizce ve Rumca'nın öğretim programlarına girmesini gündeme getirdi. İngilizce'nin ders programına alınıp alınmadığı konusunda dönemin basınına bir haber yansımazken, Rumca'nın ders programına girdiği 10 Mart 1891 tarihli Hizmet gazetesine şöyle yansiyordu: *Aldığımız malumat-ı mevsukaya göre muharrerat-ı mezburda şura-yı devletçe yine taht-ı müzakereye alınarak İzmir'de rumcanın lüzum-ı tedrisi tasvib edilmiş ve bina-i aliye mekteb-i mezbura altıyüz kuruş maaşla bir muallim tayini münasib görülmüş olduğundan maarif-i umumiye nezareti tarafından vürud eden tahriratda mezkur muallimlikle erbab-ı iktidar ve gayretten Kostaki Efendinin asaleten tayini bildirilmiştir.”* (Hizmet, 10 Mart 1891)

Sultani Yılları

İkinci Meşrutiyet'in ilanıyla birlikte, devleti içinde bulunduğu ümitsiz durumdan kurtarmayı amaçlayan dinamik bir öğrenci kitlesi oluşmuştu. İzmir'in en yüksek dereceli okulu konumunda bulunan İzmir Mekteb-i İdadisi öğrencileri de sosyal, kültürel, ekonomik ve siyasi konularla yakından ilgilenmeye başlayarak *Nevresidegân*(Gençler) *Maarif Cemiyeti* adıyla bir dernek kurdukları gibi, aynı adı taşıyan bir de gazete çıkardılar.(Hizmet, 23 Eylül 1908) 1908 devriminin getirdiği canlı siyasal yaşantıda eğitime ilişkin strateji sorunları ve eğitim felsefeleri gündemin ön planda tartışılan konuları arasında yer aldı. Konuyla ilgili düzenlemeler gereği, rüşdiye üzerine üçer yıllık iki devresi olan ve ikinci devresi fen ve edebiyat kollarına ayrılan bir sistem uygulanarak, ülke çapındaki idadiler, sultani okullarına dönüştürüldü. 1913'de bu uygulama daha da genişletildi. Buna göre sultaniler, beş yıllık kendi iptidai kısmına ya da altı yıllık genel ilkokula dayanmak üzere dört yıllık birinci devreleri ile fen-edebiyat kollarına bölünmüş üç yıllık ikinci devreleri bulunan ve toplam eğitim süreleri 12 yıl olan eğitim kurumları olarak düzenlendi.(Tekeli-İlkin, 1993: 84) İzmir Mekteb-i İdadisi'nin de Sultani'ye dönüştürülmesi Ahenk Gazetesi'nin 18 Teşrin-i Evvel 1326 tarihli sayısında "*İzmir Mekteb-i İdadisininin 16 Teşrin-i evvel 1326'da Sultani ünvanı ile resmi küşadı yapılmış ve tedrisata başlanmıştır*" şeklinde duyuruluyordu. İzmir Mekteb-i İdadisi'nin Sultani ünvanını almasıyla okulun eğitim-öğretim etkinliklerini geliştirmek adına bir okul kütüphanesi kurulması çalışmaları başladı. Bu bağlamda *Mekteb-i Sultani Kütüphane Komisyonu* kuruldu. Bu yıllarda İzmir'de yabancı okullar haricindeki eğitim kurumlarında kütüphane bulunmuyordu.(Morali, 1976: 62) Kütüphane komisyonu basına verdiği ilanlarla kütüphaneye yardım kampanyası başlattı. Köylü Gazetesi'ne verilen ilanda şöyle deniyordu: "*Memleketimizin sema-i istikbalindeki siyah bulutları, lekeleri silecek bizi atimizden emin edecek maarif için yapacağımız şimdiki gayret ve fedakarlıklarımızdır. Maarifsiz bir millet ruhsuz bir ceset gibidir. Bu amaçla bir kütüphane teşkil ve teşebbüs ediliyor. Haftalıklarımızdan arttırarak fevkalade fedakarlık göstermek suretiyle mektebimizin şu noksanını ikmal-i gayret edeceğiz. Sizin de muavenetinizi, lütfunuzu bekleriz*"(Köylü, 12 Kasım 1326) Kütüphanenin kurulmasıyla ilgili okul yönetimi, öğretmenler ve öğrencilerin katıldığı bir konferans sonrasında yardım olarak

18 lira toplandı. Ayrıca, öğretmenler ve okul içinde öğrencilerin disiplin durumlarıyla ilgilenmekle görevli olan mubassırlarda her ay iki mecdiye vermeyi kararlaştırdılar.(Ahenk, 17 Aralık 1326) Mekteb-i Sultani Kütüphane Komisyonu, Haşet Yayınevinden de okul kütüphanesi için yardım istedi. Bu girişim sonucu adı geçen yayınevi 19 cilt kitabı okul kütüphanesine hibe etti.(Ahenk, 12 Şubat 1327) Mekteb-i Sultani öğrencilerinin konuyla ilgili bir girişimleri de kendi yazdıkları şiir ve yazıları *Seher* adını verdikleri küçük bir kitapta toplayarak piyasaya sürmeleridir. Kitap 3 kuruşa satışa çıkarılmış ve elde edilen gelir okul kütüphanesini geliştirmek için kullanılmıştır.(Ahenk, 14 Mayıs 1328)

Maarif Nezareti'nin kararı uyarınca sultaniler ancak nüfusu 300000'i aşan liva merkezlerinde açılabilirdi. Saruhan Livası 100000, Aydın Livası 80000, Menteşe Sancağı 85000 nüfuslu merkezlerdi. Bu nedenle Ege Bölgesi'nde İzmir Mekteb-i Sultanisi'ne yoğun bir talep oluştu.(Ahenk, 6 Aralık 1328) Maarif Nezareti 1327 (1911) yılı bütçesinde, İzmir'de yeni ve yoğun başvuruya yanıt verebilecek bir sultani binası inşa etmek için 10000 Osmanlı Lirası ayırsa da(Ahenk, 23 Aralık 1326) özellikle dış politikadaki gelişmeler bu girişimi engelledi.

İzmir Mekteb-i Sultanisi'nden mezun olan başarılı öğrenciler Avrupa'da yüksek öğrenimlerine devam edebiliyorlardı. 1910 yılında mezun olan iki öğrenci Avrupa'ya yüksek öğrenim için gönderildi. Bu öğrencilerin yurda döndükten sonra Maarif Nezareti'nin belirleyeceği bir okulda en az beş yıl öğretmenlik yapmaları zorunluuydu. Bu amaçla açılan sınavlarda Fransızca, Edebiyat, Riyaziye(Matematik) ve Malumat-ı Vataniyye(Vatandaşlık Bilgileri) derslerinden sorular soruluyordu. (Köylü, 5 Ağustos 1326)

İşgal Dönemi: İzmir Mekteb-i Sultanisi

14 Mayıs 1919 sabahı İzmir Valisi İzzet Bey ve 17. Kolordu Komutanı Ali Nadir Paşa'ya Amiral Calthrope'dan gelen notada Yunanlılar'ın İzmir'e asker çıkaracakları belirtiliyordu. Çeşitli kaynaklardan durumu öğrenen İzmir halkı haberi şehre yaymış, şehirde bundan başka hiçbir şeyin sözü edilmez olmuştu. İzmir'in asker ve sivil Türk aydınlarından birçoğu haberi duyar duymaz bunun doğru olup olmadığını öğrenmek amacıyla Kolordu Karargahı, Sarı Kışla ve Vilayet Konağının bulunduğu Konak Meydanı çevresine uğramıştı. Bunlar günün her saati İzmir'in tanınmış simalarının görüldüğü Askeri

Kıraathane’de yavaş yavaş birikteler ve bir çeşit *Halk Meclisi* haline geldiler.(Umar, 1974: 74) Kalabalığın artması üzerine İzmir Mekteb-i Sultanisi öğretmenlerinden Mustafa Necati, halkın İzmir’in işgal edilip edilmeyeceğini tartıştığı bir anda “*Bu böyle olmaz! Haydi şu mektebe girip konuşalım. Sonra hükümete kat’i bir müracaatta bulunalım*” * çağrısında bulundu.(Özmağas, 2008: 70;Onay, 1995: 55;Taçalan, 1998: 162) Bu çağrı sonrasında aralarında Miralay Süleyman Fethi Bey, Miralay Kazım (Özalp) Bey, Moralızade Halit ve Nail Beyler, Ragıp Nurettin (Ege) Bey, Gazeteci Hasan Tahsin Bey, Mustafa Necati Bey, Vasıf (Çınar) Bey ve Süleyman Ferit (Eczacıbaşı) Bey’in de bulunduğu grup Mekteb-i Sultanisi binasında toplandı.(Arıkan, 1991: 31) Öğretmenler, Türk Ocağı mensupları, yedek subaylar, doktorlar, avukatlar, tüccarlar, gazeteciler hatta limanda çalışan işçilerin dahi katıldığı toplantıda İlhak-ı Red Heyet-i Milliyesi oluşturuldu ve başkanlığına Moralızade Halil Bey getirildi. İşgale karşı barışçı yollarla direnme, hemen o gece bir protesto mitingi düzenleme gibi kararlar alan heyet, bundan sonraki çalışmalarına Mekteb-i Sultanisi’den ayrılarak Türk Ocağı binasında devam etti. Burada işgali protesto amacıyla düzenlenecek olan *Maşatlık Mitingi* için bir bildiri hazırlandı. *Ey Bedbaht Türk* başlığını taşıyan bildiride, İzmir’in haksız yere Yunanistan’a verileceği belirtiliyor ve İzmirliiler Musevi Maşatlığı’nda (Bahri Baba Parkı) gerçekleştirilecek olan protesto mitingine davet ediliyordu.(Parlak, 1982: 328) Kurtuluş Savaşı’nın bu ilk direniş bildirisi, Mekteb-i Sultanisi öğrencilerinin çoğunluğunu oluşturduğu bir grup tarafından Konak Meydanı’nda dağıtıldı.(Aksoy, 1986: 160)

15 Mayıs 1919 günü İzmir’deki diğer kamu binaları gibi İzmir Mekteb-i Sultanisi’ne de Yunan işgal birlikleri tarafından el kondu ve Yunan bayrağı çekildi.(Turan, 1992: 142) Onların bütün kabahati bir gün önce *Maşatlık Mitingi*’ne çağrı bildirisini dağıtmış olmalarıydı. 1947-1967 yıllarında İzmir Atatürk Lisesi Müdürlüğü görevinde bulunan ve işgal döneminde İzmir Mekteb-i Sultanisi’nin bir öğrencisi olan Enver Demir, anılarında işgal günü okulda sınavların yapıldığını; ancak işgalle birlikte sınavların iptal edildiğini ve kendilerinin *Averof* zırhlısının deposuna kapatıldıklarını belirtmektedir.(Demir, 1968: s.8) Yine bu günlerde sultani öğrencisi olan Hamit (Erdirik) Bey, Nurdoğan Taçalan’ın konuyla ilgili araştırmasına yansıyan anılarında o günü şöyle anlatmaktadır: *Biz hepimiz ön cephe*

*peşkerlerinden uzaklaşıp, kurşun tutmayacak işçılara çekildik. Aradan geçen zamanı tayin edemeyeceğim. Binanın demirden giriş kapısı yıkılırcasına dipçikleniyor, tekmeleniyor, açılması isteniyordu. İşte o an bir mucize imdadımıza yetişti. Sultani Mektebi’nin yatılı öğrencilerinin söküklüklerini dikmek, çamaşır ve elbiselerini ütölemek için bir Rum kızı vardı. Birden ileri atıldı ve Rumca bir şeyler söyleyerek cümle kapısına koştu. Biz odadan çıkmaya cesaret edemedik. Çünkü dışarıda kıyamet kopuyordu. Rum kızın içeri süngü takip giren askerlerin komutanı zabitle mücadele edercesine konuştuğunu orta kapı aralıklarından görüyorduk. Bu sırada zabitin suratında sert çizgiler yerine yumuşak ve güler yüzlü çizgiler hakim oldu. Ve kız bize doğru gelmeye başladı. İkinci müdür Kemal Bey ve din dersi hocası Abdullah Efendi’nin bulunduğu öğretmenler odasına yöneldi, düşmanda hiçbir hareket görülüyordu. Bir an hocalarımız ve Rum kızla beraber cesaret alarak öne çıktık. Dış cümle kapısından meydana çıkarıldık. Camiinin önünden Birinci Kordon’a sevktiler. Yerler Türk askerlerinin ve sivil halkın ölüleriyle doluydu. Etrafımızdan gelen yerli Rumların saldırılarına asker elinden geldiği kadar mani olmaya çalışır görünüyordu. Çünkü üzerimizdeki elbisenin yakalarında Mekteb-i Sultanisi işareti vardı. Daha sonra Paris Vapurunun içine atıldık”(Taçalan, 1998: 162) İşgali takip eden günlerde Mekteb-i Sultanisi öğretmenlerinden, Mustafa Necati ve Vasıf Beyler İzmir’i terk ederek Kuzey Batı Anadolu’nun direniş merkezi Balıkesir’e geçtiler. İşgal öncesi direniş eylemlerini düzenleyen lider kişiler arasında yer alan bu öğretmenler, Balıkesir’de İzmir’e Doğru Gazetesi’ni yayımlayarak Milli Mücadele için kamuoyunu hazırlamaya çalıştılar.(Bayraktar, 1994: 8-9) Yunanlılar İzmir’i işgal ettikten kısa bir süre sonra buraya Aristidis Steryadis adında genel bir vali tayin etti. Steryadis’in emri altında görev yapan bir *Fevkalâde Komiserlik* meydana getirildi. Eğitim işleri de bu örgütün şubelerinden biriydi. Yunan işgaline karşı direniş hareketlerinde önemli bir işlev yüklenen ve Yunanlıların gözünde *sabıkalı* bir okul durumuna gelen İzmir Mekteb-i Sultanisi’nde 1919-1920 öğretim yılı işgalin getirdiği sıkıntılar içinde tamamlandı.(Berber, 1997: 284) Okul binası Komiserlik tarafından Yunan Adliye Dairesi olarak kullanılmak isteniyordu. 19 Ekim 1920 tarihinde Maarif Müdürü, Sultani Müdürü Ahmed Nuri Bey’i makamına davet ederek, okulu boşaltma emrini ilettiler. İzmir’in önde gelen eğitimcilerinden oluşan heyetin girişimlerine rağmen Mekteb-i Sultanisi binası*

Aralık ayı başında işgal edildi.(Su, 1977) İzmir Mekteb-i Sultanisi Müdür Yardımcısı Kemal Bey 8 Aralık 1920 tarihinde Maarif Nezareti'ne işgali şöyle bildiriyordu: "7 Aralık 1920 günü saat ikibuçukta kırk kadar silahlı asker okul avlusuna geldi. Öğrenciler, öğretmen okulu binasına götürüldü. Müslümanların gözleri önünde geçen bu acıklı sonu hiç olmaz ise usulüne göre çözümlenmek üzere yine Müslümanlardan meydana gelen bir komisyon kurulmasını bile düşünemeyen Mahalli İdare, her türlü hak ve insanlık düsturlarını tanımayarak keyfi emirleriyle böyle bir sonuca ulaşmıştır"(Su, 1977;Sultani öğrencileri okulun kapatılmasından sonra Hilâl İdadisi'ne kayıtlarını yaptırarak öğrenimlerine devam ettiriler; Ahenk, 26 Kanunuevvel 1920).

İzmir'in kurtuluşundan sonra Vilâyet Maarif Müdürlüğü'ne 1911 yılında İzmir Mekteb-i Sultanisi'nden mezun olan Vasıf (Çınar) Bey atandı.(Tinal, 1999: 143) Vasıf Bey İzmir'e gelirken İzmir Sultanisinin kadrosunu da beraberinde getirdi. Esat, Selahattin, Mitat, Hilmi, Nazmi, Hayri ve Nuri Beylerden oluşan öğretmen kadrosunun başında Rıdvan Nafiz (Edgüer) bulunmaktaydı. Öğretim kadrosunun oluşturulmasıyla 1 Ekim 1922'de öğrenci kayıtlarına başlandı. Ancak Vilâyet Konağı bitişindeki sultaninin fizikî yetersizliği daha büyük bir binaya taşınmayı zorunlu kılıyordu. Yapımı 1920-1921 yıllarında tamamlanan ve işgal yıllarında Rum Hastahanesi olarak da kullanılan bina(Atay, 1998: 128) İzmir Eğitim Müdürü Vasıf Bey ve Sultani Müdürü Rıdvan Nafiz (Edgüer) tarafından incelenerek lise için uygun bulundu. İşgal günlerinde tamamen yağma edilen okulun maddi ihtiyaçlarını temin edecek eşya metruk mallar ambarlarından öğretmen ve öğrenciler tarafından taşındı.(Yücel, 1994: 500)

Cumhuriyet Dönemi: İzmir Erkek Lisesi/İzmir Atatürk Lisesi

Cumhuriyet'in ilanından birkaç ay önce eğitim ve kültür sorunlarını görüşmek üzere toplanan Birinci Heyet-i Milliye'de sultanilerin liseye çevrilmesi ile liselerin bir ve iki devreli olmak üzere iki kademeye ayrılmasına karar verildi.(Birinci Heyet-i Milliye Kararları için:Yücel, 1994; Cicioğlu, 1985) Bu karar uyarınca İzmir Mekteb-i Sultanisi'nin adı, İzmir Erkek Lisesi olarak değiştirildi.(İzmir Maarifiyle İlgili 1943 Tarihli Rapor, s. 25) İzmir'in kurtuluşu ile birlikte İzmir Eğitim Müdürlüğüne atanan Vasıf Bey, bu görevi yürüttüğü sırada TBMM'nin ikinci dönem seçimlerine katılarak milletvekili seçildi.(Yücel,

1994: 501) İzmir'e İl Eğitim Müdürü olarak atandığında birlikte çalışacağı kişileri Ankara'dan getiren ve İzmir'deki eğitim kurumlarında bu kişilere görev veren Vasıf Bey, Milli Eğitim Bakanlığı görevinde de aynı uygulamayı sürdürerek, çalışmalarından memnun olduğu İzmir Erkek Lisesi Müdürü Rıdvan Nafiz Bey'i Bakanlık Teftiş Heyeti Başkanlığına atadı. Edgüer'den boşalan okul müdürlüğüne Mithat (Oksacak) Bey getirilirken, Hilmi (Erdim) Bey de Müdür Yardımcılığı görevini yürütmeye başlamıştı.(Anadolu, 23 Mart 1938) Hilmi Erdim 1928 yılında okul müdürlüğüne atanacak bu görevini 1943 yılına kadar sürdürecektir.

1923-1938 yılları arasında okulun fizikî yapısını geliştirmeyi ve eğitimde kaliteyi artırmayı amaçlayan bazı çalışmalar göze çarpmaktadır. Bu çalışmalar şu şekilde özetlenebilir: 1923-1924 öğretim yılında binaya su ve elektrik bağlanmış, izci ocağı kurulmuş, kütüphanedeki kitap sayısı 6000'e çıkarılmış ve lise bünyesinde ibtidai kısmın Basmane'deki eski Amerikan Mektebi'ne nakli suretiyle kullanım alanı genişleyen binada yeni şubeler ile laboratuvarlar açılmıştır. 1925-1926 öğretim yılında, liseye yemekhane, mutfak, bulaşıkhanesi ve dört adet yatakhane inşa edilmiş, okul bahçesi büyütülmüştür. 1928-1929 eğitim-öğretim yılında İzmir Lisesi'nden Yetişenler Cemiyeti ile öğrencileri eğitim ile ilgili konularda etkin kılabilmek amacıyla Talebe Ocağı kurulmuştur. Bodrum katındaki erzak ve eşyanın yağmurdan zarar görmesini engellemek amacıyla yemekhanenin karşısındaki arsaya 5000 liralık bir harcama ile erzak deposu inşası, okulun denize bakan kesimine İzmir Belediyesi'nin de yardımıyla bir park yapılması ve sınıfların zeminine muşamba döşenmesi aynı dönemin diğer önemli gelişmeleridir. Bir sonraki öğretim yılında ise; 13500 lira harcanarak modern bir banyo yaptırılmış, Havagazı Şirketiyle yapılan anlaşma sonrasında okula havagazı getirilmiş ve okulun Kordon ile bağlantısını sağlayan yol inşası tamamlanmıştır. 1930-1931 ders yılında 15000 liralık bir harcama ile 52.5 metre boyunda ve 14 metre genişliğinde bir teneffüshane inşa edilmiş artan su gereksinimini karşılayabilmek amacıyla okul bahçesinde bir su motoru kullanılmaya başlanmıştır. 1931-1932 öğretim yılında 10 yıla yakın süredir okulun su ihtiyacını karşılayan Halkapınar suyu boru hattı tamir edilmiştir. İzmir Erkek Lisesi Talebe Ocağı tarafından okulun iki yıllık albümünün çıkarılması ve maddi durumu yetersiz öğrencilere yardım edebilmek amacıyla kurulan Yardım Sandığı

1932-1933 öğretim yılının dikkat çeken gelişmeleriydi. 1933-1934 ders yılında binanın her yıl artan öğrenci sayısına yetersiz gelmeyle başlaması, Tilkilik semtinde şube niteliği taşıyan bir ortaokul açılması ile giderilmeye çalışılmıştır. Bir sonraki öğretim yılında İzmir Erkek Lisesi Talebe Ocağı etkinliklerine Köycülük Şubesi ile Gazi ve İnkılap Kolu da eklenmiştir. 1936-1937 ve 1937-1938 öğretim yıllarında ise Sovyetler Birliği ve Almanya'dan gelen ders araç ve gereçleri yardımıyla bu konudaki açık kapatılmaya çalışılmıştır.(İzmir Maarifiyle İlgili 1943 Tarihli Rapor, 26-34)

Cumhuriyetin ilk yıllarında Türkiye'nin ikinci büyük kenti olan İzmir'in yalnızca bir erkek lisesine sahip olması eleştirilere neden olmuş, Mentеше (Muğla) Milletvekili Esad Bey 23 Teşrin-i evvel 1340 tarihli Ahenk Gazetesi'ndeki açıklamasında İstanbul'da on, İzmir'de ise bir lisenin bulunduğunu ve İzmir Erkek Lisesi'nin şehrin eğitim gereksinimini karşılayamayacağını belirtmiştir.(Ahenk, 23 Teşrin-i evvel 1340) Bu konudaki bir başka eleştiri Zeynel Besim (Sun) imzasını taşımaktadır. Zeynel Besim Bey 4 Teşrin-i Evvel 1929 tarihli Hizmet Gazetesi'ndeki makalesinde; İzmir Erkek Lisesi'ne 1929-1930 öğretim yılında yetmiş öğrenci alınabildiğini, buna karşın istekli sayısının çok daha fazla olduğunu belirttiikten sonra çözüm olarak İzmir'e ikinci bir lisenin açılması gerektiğini dile getirmiştir.(Hizmet, 4 Teşrin-i evvel 1929) Bütün bu isteklere karşın İzmir ikinci bir erkek lisesine 1936-1937 öğretim yılında kavuşabilmiştir. 1936 yılında, günümüz Kız Lisesi binasının bulunduğu binada faaliyetini sürdüren İzmir Erkek Öğretmen Okulu Balıkesir'e nakledilince, günümüz Namık Kemal Lisesi binasında bulunan Kız Lisesi, Erkek Öğretmen Okulu'nun boşalttığı binaya taşındı; Kız Lisesi'nden boşalan binada da İzmir Erkek Lisesi'nin bir şubesi oluşturuldu.(Yücel, 1994: 502) 1939 yılına kadar şube niteliğini taşıyan okul, 3 Mart 1939 tarihinde İzmir İkinci Erkek Lisesi adıyla bağımsız bir nitelik kazandı.(Yeni Asır, 4 Mart 1939) 1942 yılında dönemin Cumhurbaşkanı İsmet İnönü'nün İzmir gezisi programında İzmir Birinci Erkek Lisesi de bulunmaktaydı. İnönü'nün, Ankara'ya dönüşü sonrasında memnuniyetinin ifadesi olarak gönderdiği telgraf ile okul, İzmir Atatürk Lisesi adını aldı.(Sarmat;1994)

İzmir Atatürk Lisesi kuruluşundan itibaren üniversiteye öğrenci verebilecek düzeyde eğitimin uygulandığı bir okul olmuştur. Cumhuriyet öncesi ve Cumhuriyet dönemlerinde birçok öğrencinin yüksek

öğrenim görebilecek eğitimi almaları, okul öğretmenlerinin Türkiye çapında yeterli kişiler olmalarının yanında, okul araç ve gereçlerindeki gelişmişlikle de ilgiliydi. Yurt içindeki üniversitelere girişte sağlanan başarı, Milli Eğitim Bakanlığı'nın yurt dışındaki üniversitelere öğrenci gönderilmesi amacıyla açtığı sınavlarda da görülmüyordu. 1932 yılında yapılan sınava İzmir Lisesi'nden katılan 8 öğrenciden, 7'si başarılı oldu.(Yeni Asır, 12 Ekim 1932) 1933 yılında ise Türkiye genelindeki 16 liseden, 28 öğrencinin katıldığı sınavda başarılı olan İzmir Erkek Liseli öğrencilerin sayısı 7 idi.(Yeni Asır, 26 Kasım 1933) İzmir Atatürk Lisesi öğrencilerinin yüksek öğrenim sınavlarındaki başarıları her geçen yıl artarak devam etti. İzmir Atatürk Lisesi 1954 yılında İstanbul Teknik Üniversitesi'ne en fazla öğrenci gönderen liseydi.(Yeni Asır, 27 Şubat 1954)

İzmir Atatürk Lisesi mezunlarından Prof. Dr. Fevzi Önder, Gazeteci-Yazar Yaşar Aksoy ile yaptığı bir söyleşide okulun yüksek öğrenime yönelik öğrenci yetiştirmekteki başarılarını şu cümlelerle açıklamaktadır: "1958 yılında Tilkilik Ortaokulunu bitirdiğim zaman lise öğrenimi için İzmir Atatürk Lisesini seçtiğimi söyleyince arkadaşlar dedi ki: -üç yıllık lise varken neden dört yıllık Atatürk Lisesine gidiyorsun? Nasıl olsa bir sene çakacaksın. Bu lise dört yılda ancak biter, belki de hiç bitmez diye inceden inceye alay ediyorlardı. Ama bu liseyi bitirince tüm yüksek öğrenim kurumlarına girme olasılığının da hemen hemen garanti olduğunu da sözlerine ekliyorlardı"(Yeni Asır, 27 Mayıs 1988; Tinal, 1999;114-129)

Sportif faaliyetler de İzmir Atatürk Lisesi tarihinde önemli bir yere sahiptir. 1890'lı yıllarda okul idaresi tarafından düzenlenen geziler öğrenciler arasında gerçekleştirilen atletizm tarzı oyunlara sahne olduğu gibi İkinci Meşrutiyet sonrası İzmir'inin Türk kesimi arasında futbolu ilk kez oynayanlar da o dönemdeki ismiyle Mekteb-i Sultani öğrencileri olmuştur. Cumhuriyet döneminde ise okulun İzmir sporuna yaptığı en büyük katkı, eski bir futbolcu olan Tarih Öğretmeni Kemal Özerdim, 1924 olimpiyatlarında Türkiye'yi atletizm yarışmalarında temsil eden Said Odyak ve Beden Eğitimi Öğretmeni Nuri Tozkoparan'ın girişimleriyle ilki 1936 yılında gerçekleşen Atletizm Bayramlarıdır. 10 Mayıs 1938 tarihli Yeni Asır gazetesinde Erkek Lisesi Atletizm Bayramı ile ilgili şu satırlar yer almaktadır: "İzmir'de atletizm faaliyetini bir inhisar gibi kendi kadrosu içinde muhafaza kudretini gösteren Erkek Lisesi, Pazar günü

spor severlere güzel anlar yaşattı. Meşin topun yeknesak tezahürlerinden adeta usanan seyirciler en güzel spor hareketlerini; sporu en amatörce, sırf zevk için tatbik eden amatörlerin lisanından dinlediler. Kolej kapandıktan sonra (Kızılçullu Amerikan Koleji) kollejin spor ruhunu kendi müessesesinin çatısı içinde toplamaya muvaffak olan İzmir Erkek Lisesi öğrencileri Pazar günü kendi çocuklarına ve seçkin seyircilerine adeta -field day- zevki yaşattı. Lisenin davetlileri stadyum kapısında karşılanıyorlar, sarı ve mor rozetleri takarak daha kapıdan girerken birer taraftar durumuna geliyorlar. Tören dolu tribünler ve localar önünde saat ondörtte başladı. Her iki kola ayrılan sporcu ve atlet grupları tertemiz kıyafetleri ile resmi geçitte bulundular. Atletizm müsabakalarında alınan dereceler pek parlak değildi; fakat ümit veriyordu. Memleketimizde sönen atletizmin zevkinin yarınki beşeret habercileri -biz çalışıyoruz, bugün böyle bir netice aldık, yarınımızdan ümitvar olun- demek istiyorlardı” (Yeni Asır, 10 Mayıs 1938; Tinal, 1999; 86-93/129-138)

1943-1947 yılları arasında İzmir Atatürk Lisesi müdürlüğü görevinde bulunan Raşit Mocan'ın Ankara Teknik Öğretmen Okulu müdürlüğüne atanmasıyla boşalan göreve Enver Demir getirilmiştir. Demir'in İzmir Atatürk Lisesi müdürlüğü döneminde; Atatürk Lisesi'nin Lozan kapısı ve Mustafa Necati Bey Bulvarı üzerinde bulunan duvarları yarıya indirilmiş ve böylece yüksek duvarların yarattığı olumsuz görüntü ortadan kaldırılmıştır. Lozan Meydanı tarafına bir kapı ve kapıcı kulübesi yapılmış, artan ihtiyacı karşılamak amacıyla okul bahçesine yatakhane inşa edilmiş ve okul bahçesine Atatürk büstü kazandırılmıştır. Hilmi Erdim ve Abdurrahman Bey adlarıyla iki pavyonun ve Rıdvan Nafiz Edgüer binasının da inşasıyla okul, takviyeli fen dersleri okutan bir pilot lise haline getirilmiştir. Demir'in 1 Temmuz 1967'de emekli olması sonrasında okul müdürlüğüne Ali Kemal Görgülü atanmıştır. Bu dönemin dikkat çeken gelişmeleri; modern ders programlarının uygulanmasına geçilmesi, öğrencilerin eğitsel yönden izlenmeleri ve ruhsal gelişmelerinin sağlıklı olması amacıyla rehberlik servisinin kurulması, Cumhuriyet'in 50. yılı nedeniyle British Motor Company tarafından kütüphane, lisan ve fen laboratuvarlarını içeren BMC binasının inşası, okula spor ve konferans salonlarının kazandırılmasıdır. Ali Kemal Görgülü'den sonra İzmir Atatürk Lisesi müdürlüğüne getirilen Önder Aydoğdu döneminde Rıdvan Nafiz Edgüer binası Yabancı

diller yüksek okulu olarak kullanılmıştır. Aydoğdu'nun 1976 yılında Milli Eğitim Müdürlüğü'ne atanması ile yerine Atilla Güner getirilmiştir. Bu dönemde Rıdvan Nafiz Edgüer binasının altındaki kapalı teneffüshane Gazi İlkokulu'na bağlı anaokulu olarak hizmet vermiştir. 1982-1984 yılları arasında okul müdürlüğü görevini yürüten Doğan Kutlu döneminde okul büyük çapta bir onarımdan geçirilmiştir. 1984-1993 yılları arasında görev yapan Hasan Özdemir döneminde ise okula bir futbol sahası kazandırılmış, 21 ünitelik bilgisayar laboratuvarı hizmete girmiş, okul kütüphanesindeki kitaplar tamamen ciltlenmiş ve İzmir Atatürk Lisesi Eğitim Vakfı kurulmuştur. Hasan Özdemir sonrasında İzmir Atatürk Lisesi müdürlüğüne Hilmi Hadimoğlu atanır. Eğitimde kalitenin artırılması amacıyla okulun süper liseye dönüştürülerek yabancı dilde eğitime ağırlık verilmesi, üniversite sınavlarında kitlesel başarının sağlanması, 1998-1999 öğretim yılında Anadolu Lisesi statüsü kazanılması ve kız öğrencilerin de okulda eğitim-öğretim görmeye başlaması Hadimoğlu döneminin önemli gelişmeleridir. (Tinal, 1999; s.101-104) 22 Kasım 2004 tarihinde okul müdürlüğüne atanan İrfan Urhan döneminde okula teknoloji sınıfı kazandırılmış ve bilgisayar laboratuvarı tam donanımlı hale getirilmiştir. Urhan'ın 15 Temmuz 2007'de emekli olması sonrasında İzmir Atatürk Lisesi Müdürlüğüne Hasan Basri Karaoğlu atanmıştır. (<http://www.izalev.com/content/view/12/28/>)

SONUÇ

Eğitim Osmanlı yenileşme hareketinin temel alanlarından biri olmuştur. Her ne kadar Tanzimat Fermanı'nda eğitim sözcüğü geçmese de Abdülmecid'in hatt-ı şeriflerinde kişilerin okuma yazma öğrenmeleri gereği üzerinde durulması dikkat çekmektedir. 1869 tarihli Maarif-i Umumiye Nizamnamesi ise eğitim işlerini düzenleyip tek elde toplamayı amaçlaması dışında Müslim ve Gayrimüslim Osmanlı tebaasını birbirine kaynaştırmak ve ortak bir kültürle geliştirmek düşüncesiyle idadi mekteplerinin açılmasını planlayan bir girişim olarak değerlendirilmektedir. İzmir Atatürk Lisesi de bu amaçlar doğrultusunda ülke çapında kurulan onlarca idadiden biri olarak 1886 yılında Vilâyet Konağının bitişiğindeki binada kurulmuş ve gerek Osmanlı, gerekse Türkiye Cumhuriyeti dönemlerinde ülkenin önde gelen eğitim kurumlarından biri olmuştur. Abdurrahman Bey (1886-1892), Naili Bey (1892-1893), Veysi Bey (1893-1896), Abdi Namık Bey (1896-1902), İsmail Müfit Bey

(1902-1905), Hasan Tahsin Bey (1905-1906), Yusuf Rıza Bey (1906-1907), Ömer Fevzi Bey (1907-1910), Mustafa Refik Bey (1910-1911), Rasih Bey (1911-1912), Şemsettin Bey (1912-1913), Ali Haydar Bey (1913-1914), Ahmed Nuri Bey (1914-1919), Rıdvan Nafiz Edgüer (1922-1924), Mitat Oksancak (1924-1928), Raşit Mocan (1943-1947), Enver Demir (1947-1967), Ali Kemal Görgülü (1967-1975), Önder Aydoğdu (1975-1976), Atilla Güner (1976-1981), Doğan Kutlu (1982-1984), Hasan Özdemir (1984-1993), Hilmi Hadimoğlu (1993-2004), İrfan Urhan (2004-2007), Hasan Basri Karaoğlu (2007-....) okulun kuruluşundan günümüze görev yapan müdürleridir.

İzmir Atatürk Lisesi sanat, siyaset, ekonomi, spor gibi bir çok alanda Türkiye'nin gelişimine katkıda bulunan kişilerin öğretmen olarak görev yaptığı ya da öğrenci olarak eğitim aldığı bir kurum olma kimliğini taşımaktadır. Bu önemli kişilikler arasında ilk anda akla gelenler şöyle sıralanabilir: Halid Ziya Uşaklıgil, Tevfik Nezzat, Mustafa Enver Bey, Mahmud Esad Efendi, Ahmet Haşim, Vasif Çınar, Reşit Galip, Mahmut Esat Bozkurt, Boğazlıyan Kaymakamı Kemal Bey, Mustafa Necati, Bıçakçızade Hakkı, Şükrü Saraçoğlu, Melekyan Efendi, Ali Enver Tekand, Talat Erboy, Necati Çiftçi, Neyzen Tevfik, Nuri Tozkoporan, Mustafa Rahmi Balaban, Mustafa Kâmil Dursun, Hacim Muhittin Çarıklı, Suat Soyer, Mustafa Hilmi Uran, Yakup Kadri Karaosmanoğlu, Refik Şevket İnce, Kemal Özerdim, Ali Faruk Nişli, Yahya Gökçedağ, Alev Coşkun, Ahmet Hulusi Kantar, Selim Sırrı Tarcan, Hulusi Alataş, Mahzar Germen, Mustafa Bengisu, Hilmi Uran, Celal Saygun, Adnan Saygun, Ahmet Talat Onay, M. Sırrı Day, Sümer Oral, Kazım Orbay, Memduğ Tağmaç, Behçet Uz, Yakup Kadri Karaosmanoğlu, İskender Özturanlı, Zeki Mesut Alsan, Süleyman Ferit Eczacıbaşı, Garra Sarmat, Salah Birsal, Necati Cumalı, Samim Kocagöz, Şemsettin Günaltay, Ali Kocatepe, Baskın Oran, Necdad Özbelge, Rafet Saygılı, Necati Akgün, Cahit Piyal, Yücel Çiftçi...

İzmir Atatürk Lisesi tarihi boyunca birçok başarıyı gerçekleştirmiş bir okuldur. Bu başarının kaynağı nedir? Bu soruya verilebilecek en güzel yanıt ünlü edebiyatçımız Samim Kocagöz'ün 1937 yılında hazırlanan okul andacındaki veda yazısıdır:

"Bugün lisemiz sınırlarından ayrılırken, içimizde geçmişin çocuk heyecanlarını, güzel hatıraları, geleceğin, önümüzdeki hayatın ümit ve sevgi dolu renkli ufuklarını saklayabilecek,

kucaklayabilecek kuvvet var. Şüphesiz tahsil hayatımızın en renkli, en canlı anıları Ege'nin berrak sularının kenarına en güzel köşesine kurulan İzmir'de geçti. Ve biz İzmir'in kültür yapısından girdik; ölünceye kadar onun içinde kalacağız... Hatta çocuklarımız da onun kucağında hayata, hakiki hayata gözlerini açacak. Evet lisemizi tarif edilmez bir duyguyla seviyoruz. Bu duygunun kaynağı bir arada seneler geçiren biz ve sevgili hocalarımızdır.

...

Gayemiz belli, yurda hizmet, yurdu müdafaa, yürüdüğümüz yolda daima eleleyiz. Daha sonra evrensel sahalarda da Türklüğe şeref kazandırmak ülkümüzdür. İçimizde, ilme çalışmaya; varım, var olacağım demeye karşı büyük bir sevgi ve iman var! Kendimizden eminiz. Bizi yetiştiren muallimlerimize binlerce sevgi, saygı ve teşekkür. Bizim arkamızdan gelecek, beraber olacak küçük sınıftaki arkadaşlarımıza selam!...

İzmir Lisesi'nden toplu çıkıyoruz. Yurt içinde daima toplu kalacağız."

KAYNAKÇA**Arşiv Belgeleri**

- 1- Başbakanlık Osmanlı Arşivi, İrade Kataloğu, Meclis-i Mahsus, No: 4199
- 2- Başbakanlık Osmanlı Arşivi, İrade-i Maarif, Genel No: 564, Hususi No: 7.
- 3- DEÜ Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü Arşivi, İzmir Maarifiyle İlgili 1943 Tarihli Rapor, Demirbaş No: 22.

Resmi Yayın

Aydın Vilâyet Salnamesi, 1303 (R).

Görüşme Yapılan Kişi

Garra Sarmat, Görüşmenin yapıldığı tarih: 04-12-1994

Gazeteler

- 1- Ahenk
- 1- Anadolu
- 2- Hizmet
- 3- Köylü
- 4- Yeni Asır

Kitap ve Makaleler

- 1- Aksoy, Yaşar (1986), *Bir Kent, Bir İnsan, İzmir'in Son Yüzyılı, Süleyman Ferit Eczacıbaşı'nın Yaşamı ve Anıları*, İstanbul.
- 2- Alkan, Mehmet Ö (2008), "İmparatorluk'tan Cumhuriyet'e Modernleşme ve Ulusçuluk Sürecinde Eğitim", *Osmanlı Geçmişi ve Bugünün Türkiye'si*, (Derleyen: Kemal H. Karpat) İstanbul, ss73-242.
- 3- Arıkan, Zeki (1991), *Haydar Rüştü Öktem, Mütareke ve İşgal Anıları*, Ankara.
- 4- Atay, Çınar (1998), *Osmanlı'dan Cumhuriyet'e İzmir Planları*, Ankara.
- 5- Bayraktar, Bayram (1994), "Osmanlıdan Cumhuriyete Öğretmenlerin Modernleşmedeki Fonksiyonları", DEÜ Buca Eğitim Fakültesi İzmir Birinci Eğitim Şurası'nda Sunulan Bildiri.
- 6- Berber, Engin (1997), *Sanclı Yıllar İzmir 1918-1922, Mütareke ve İşgal Döneminde İzmir Sancağı*, Ankara.
- 7- Beyru, Rauf, (2000), *19. Yüzyılda İzmir'de Yaşam*, İstanbul.

- 8- Bilim, Cahit Yalçın, (1984), *Tanzimat Devri'nde Türk Eğitiminde Çağdaşlaşma(1839-1876)*, Eskişehir.
- 9- Cicioğlu, Hasan (1985), *Türkiye Cumhuriyeti'nde İlk ve Ortaöğretim (Tarihsel Gelişimi)*, Ankara.
- 10- Demir, Enver (1968), *Bir Öğretmenin Not Defterinden 41 Yılın Hikayesi*, İzmir.
- 11- Ergin, Osman (1977), *Türkiye Maarif Tarihi*, İstanbul.
- 12- Kurmuş, Orhan (1982), *Emperyalizmin Türkiye'ye Girişi*, Ankara.
- 13- Morali, Nail (1976), *Mütareke'de İzmir (Önceleri ve Sonraları)*, İstanbul.
- 14- Onay, Ahmet Talat (1995), *Milli Mücadele Yazıları*, İstanbul.
- 15- Özalp, Reşit-Aydoğan, Ata Ünal (1977), *Türk Milli Eğitim Sisteminde Düzenleme Teşkilatı*, İstanbul.
- 16- Özmakas, Yavuz (2008), *Metropolit Efendi, Rum Metropoliti Hrisostomos'un İzmir Günleri*, İzmir.
- 17- Parlak, Türkmen (1982), *Yunan Ege'ye Nasıl Geldi?*, İzmir.
- 18- Somar, Ziya (1944), *Yakın Çağların Fikir ve Edebiyat Tarihinde İzmir*, İzmir.
- 19- Su, Kâmil (1977-1978), "İşgal Yıllarında İzmir Sultanisi", *Türk Kültürü S.* 181, İstanbul.
- 20- Taçalan, Nurdoğan (1998), *Hasan Tahsin; Ege'de Kurtuluş Savaşı Başlarken*, İstanbul.
- 21- Tekeli, İlhan-İlkin-Selim (1993), *Osmanlı İmparatorluğunda Eğitim ve Bilgi Üretim Sisteminin Oluşumu ve Dönüşümü*, Ankara.
- 22- Tinal, Melih (1999), *İzmir Atatürk Lisesi Tarihçesi*, İzmir.
- 23- Turan, Mustafa (1999), *Yunan Mezalimi*, Ankara.
- 24- Umar, Bilge (1974), *İzmir'de Yunanlıların Son Günleri*, Ankara.
- 25- Uşaklıgil, Halit Ziya (1987), *Kırk Yıl*, İstanbul.
- 26- Yücel, Hasan Ali (1994), *Türkiye'de Orta Öğretim*, Ankara.

İnternet

<http://www.izalev.com/content/view/12/28/>